INLEIDING

Sommige gebouwen zijn meer dan steen, glas en hout. Ze hebben een geheugen. Tussen hun muren hangen nog altijd stemmen, muziek, de echo van dansende voeten en verhalen. Zo'n gebouw is de Stadsfeestzaal: een gebouw waar je een boek over kunt schrijven. De reden waarom dit boek er precies nu gekomen is, is een bijzondere verjaardag: in 2027 bestaat de Stadsfeestzaal 120 jaar. 2027 is een feestjaar, en dit boek is ons cadeau. Want een gebouw dat zo lang anderen heeft gevierd, verdient het om zelf eens in de bloemetjes te worden gezet. De Stadsfeestzaal zag stadspersoneel gehuldigd worden, burgemeesters applaus krijgen op bals of bij de opening van tentoonstellingen, choreografen afscheid nemen van het podium, kinderen hun lagere- of middelbareschooltijd afsluiten en koppels hun gouden bruiloft vieren. Nu is het tijd voor het mooiste jubileum van allemaal: dat van de feestzaal zelf.

Voor mij hangt aan dit feest ook een persoonlijk verhaal. Mijn grootouders beleefden hier hun mooiste tijden. Ze dansten er hele avonden, gaven elkaar er hun eerste kusjes en schreven er de eerste bladzijden van hun liefdesverhaal. Dat ik vandaag dit boek mag schrijven, voelt dan ook als een eer én een beetje als een cirkel die rond is: zonder die dansvloer was ik er waarschijnlijk nooit geweest. En mijn grootouders zijn lang niet de enigen met zo'n verhaal. Voor duizenden Antwerpenaren was de Stadsfeestzaal de plek van een eerste keer: het eerste bal, de eerste dans, de eerste kus, en ongetwijfeld nog een paar andere eerste keren waarover aan de ontbijttafel wijselijk werd gezwegen.

Al die herinneringen zijn een tweede reden waarom we dit boek wilden maken: om ervoor te zorgen dat die vele prachtige verhalen uit het verleden, ook in de toekomst nog verteld kunnen worden. Foto's tonen hoe de wereld in het algemeen en de Stadsfeestzaal in het bijzonder er vroeger uit zagen, maar alleen mensen kunnen vertellen hoe het voelde. Hoe het was om als zenuwachtige jongeman een meisje ten dans te vragen, hoe de muziek klonk en de vloer kraakte, wie er altijd was en wie er zeker niet mocht komen. Hoe spannend het was als Sinterklaas de majestueuze trappen afdaalde, of hoe indrukwekkend de tentoonstellingen

DE GESCHIEDENIS VAN DE STADSFEESTZAAL IS DE GESCHIEDENIS VAN DE STAD.



1

FUNDAMENTEN VOOR EEN FEESTPALEIS



De Leysstraat omstreeks 1895, voor de verbreding, gezien vanaf (foto boven) en in de richting van (foto onder) de Teniersplaats.

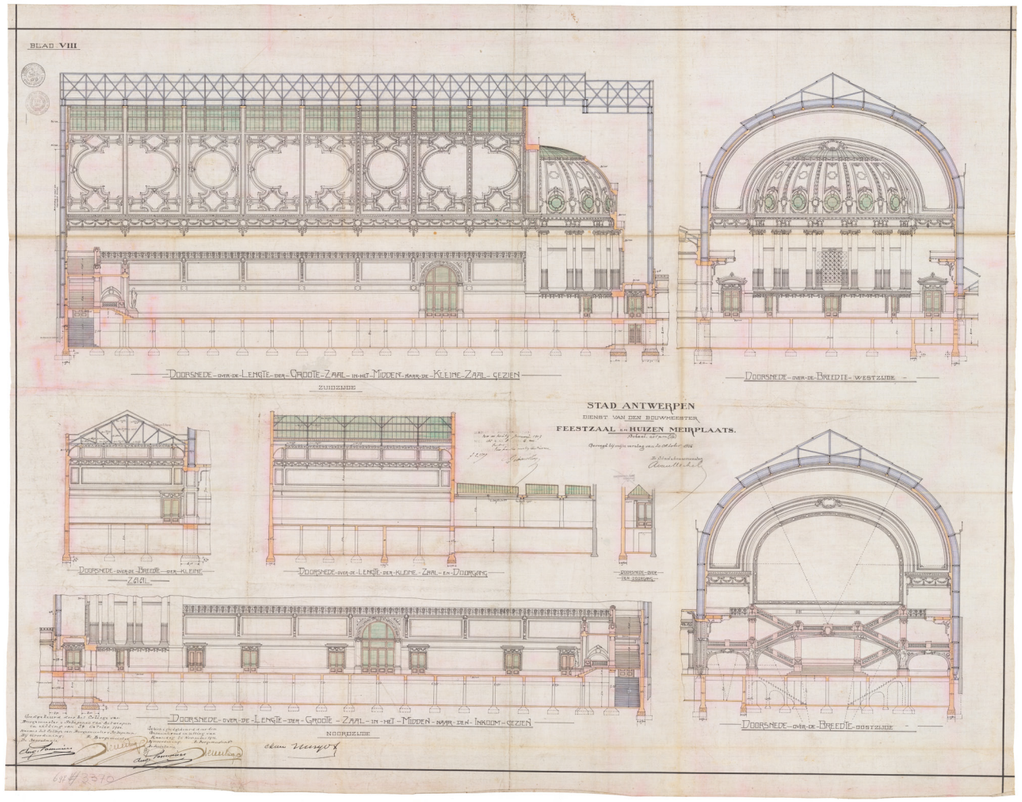
Parel aan de kroon van de Meir

De Stadsfeestzaal maakt deel uit van een groepje markante panden die tijdens de belle époque werden gebouwd langs een van de meest iconische boulevards van de stad: de Meir. De weg zelf werd al aangelegd in de 16de eeuw; dat wil zeggen, het waterbekken dat er in de middeleeuwen was gegraven, werd vanaf dan in fases overwelfd. De straat veranderde in de loop van de eeuwen verschillende keren van naam – van 'Meere' (oorspronkelijk was het stilstaand water), naar 'Meer', naar 'Meir' en tenslotte naar 'Meirplaats' / 'Place de Meir' – maar was altijd een chique, aristocratische straat, waar in de 16de en 17de eeuw kloosters en patriciërshuizen werden gebouwd. Zo goed als alle gebouwen uit die tijd – uitzonderingen zijn het Osterriethhuis en het Koninklijk Paleis – zijn vandaag echter verdwenen. Ze hebben tijdens het fin de siècle plaatsgemaakt voor eclectische, imposante gebouwen in beaux-artsstijl, waar de Stadsfeestzaal er dus een van is.

Het startschot van deze bouwwoede op de Meir werd gegeven toen er concrete plannen op tafel lagen om Antwerpen een heuse spoorwegkathedraal te geven, in de vorm van een nieuw centraal stationsgebouw. De werken daaraan gingen van start in 1895. Ondertussen had zich in de geesten van het stadsbestuur een ambitieus stedenbouwkundig plan gevormd: om aankomende treinreizigers meteen onder de indruk te brengen van de grootsheid en schoonheid van hun Scheldestad, moest er een brede as lopen tussen het station en het oude stadscentrum. Langs die monumentale laan moesten de mooiste, rijkelijkste gebouwen worden opgetrokken, die de welvaart van Antwerpen als handels- en cultuurstad zouden weerspiegelen. Zo zouden bezoekers niet alleen de kathedraal al in de verte kunnen zien, ze zouden ook onderweg ernaartoe hun ogen uitkijken en onder de indruk raken van de pracht en praal van de Scheldestad.

Eerst werd de gloednieuwe De Keyserlei aangelegd, als een rechte uitvalsweg van aan het station tot aan de Leien. Daarna was het de beurt aan de Leysstraat. Dat was oorspronkelijk een smal, middeleeuws straatje, de Meirsteeg. In 1867 kreeg de straat haar huidige naam, naar kunstschilder Hendrik Leys (1815–1869). Het steegje was al eens verbreed, maar bleef te smal om een vlotte doorgang van het station naar de oude stad te kunnen garanderen. Onder impuls van toenmalig schepen voor Schone Kunsten Frans Van Kuyck (1852–1915), werd de straat in 1898 in één keer volledig onteigend en verbreed. Alle bestaande bebouwing werd gesloopt, de rooilijn werd naar achteren getrokken, en de stadsbouwmeester ontwikkelde een architecturaal concept om van de Leysstraat de statige woon- en winkelboulevard te maken die het nu is. Als eerbetoon aan Van Kuycks grote rol in het project werd zijn gebeeldhouwd hoofd verwerkt in de gevel van het winkelhuis in neo-Vlaamserenaissance-stijl aan de Leysstraat nr. 7. Het maakt deel uit van een geheel van drie panden met gemengde functie (winkels, woningen, kantoren) dat in 1898 werd gebouwd in opdracht van de stad. De drie huizen moest dienen als een modelproject: de gevels zijn anders qua stijl, maar hebben met elkaar gemeen dat ze bijzonder rijkelijk gedecoreerd zijn. Zo wilde de stad, bij monde van schepen Frans Van Kuyck, de toon zetten voor de rest van de straat, waar in de jaren daarna het ene na het andere imposante beaux-artshuis zou verrijzen.

Ook op de Meir heeft Frans Van Kuyck zijn stempel gedrukt, al hoefde deze straat niet zo ingrijpend te worden heraangelegd als de Leysstraat. De Meir was van nature immers al relatief breed, omdat het ooit een watergeul was – dat verklaart ook het sterk



Eveneens uit het originele bouwdossier (1906): dwarsdoorsnedes van de grote feestzaal, waarop onder andere de balkons, de halfronde apsis en de trap goed te zien zijn.

DE STADSFEESTZAAL





ARCHITECTURALE WEELDE



Duitse bezettingssoldaten marcheren over de Meir, 1915.



Drukte op de Meir, 1915.

OORLOGSJAREN

Dit boek is gewijd aan de vele luisterrijke, plezierige, schitterende, leuke, romantische, onvergetelijke en leerzame gebeurtenissen die vanaf 1908 hebben plaatsgevonden in de Stadsfeestzaal. Toch kent de geschiedenis van dit prachtige gebouw ook zwarte bladzijden. Het zijn dezelfde bladzijden die in elk relaas van Europa in de 20ste eeuw terugkeren: de twee Wereldoorlogen. Deze jaren hadden een enorme weerslag op het sociale en culturele leven in Antwerpen, en dus ook op de Stadsfeestzaal. Er waren geen bals of tentoonstellingen, maar door haar centrale ligging en grootte was de feestzaal te interessant om leeg te laten staan.

VAN FEESTZAAL NAAR HOOFDKWARTIER

Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914–1918) veranderde de toen nog nieuwe Stadsfeestzaal van een symbool van luxe en grandeur naar een logistiek knooppunt voor oorlogsvoering, vluchtelingenopvang en hongerbestrijding. Tussen augustus en oktober 1914, aan het begin van WO I, was Antwerpen eventjes de de-factohoofdstad van België: toen Brussel in augustus 1914 door de Duitse troepen werd ingenomen, beslisten de Belgische regering en koning Albert I naar Antwerpen uit te wijken. De koning nam zijn intrek in het Paleis op de Meir, de Kamer kreeg voor haar vergaderingen de Opera ter beschikking, de Senaat de Koninklijke Nederlandse Schouwburg. Het ministerie van Oorlog installeerde zijn hoofdkwartier en vergaderzalen in de Stadsfeestzaal, de overige ministeries werden ondergebracht in het Koninklijk Atheneum.

Naarmate de Duitsers verder door België oprukten, en voorafgaand aan het Beleg van Antwerpen (in oktober 1914), sloegen duizenden mensen op de vlucht. Vanuit de omliggende dorpen trokken ze naar de stad, op zoek naar veiligheid. Ze konden toen eerst terecht in de Stadsfeestzaal, die diende als noodopvang waar de vluchtelingen een dak boven het hoofd en eten kregen. Toen de Duitse troepen door de buitenste fortengordel rond Antwerpen braken, begon in de nacht van 7 op 8 oktober het zware artillerie- en luchtbombardement op Antwerpen-centrum. De Stadsfeestzaal liep slechts lichte schade op en kwam na de overgave van Antwerpen op 10 oktober, zoals alle andere grote publieke gebouwen, onder controle van de Duitse autoriteiten. Er werden soep- en andere voedselbedelingen ingericht en liefdadigheidsfeesten voor armen en wezen



Het Bloemenbal werd elk jaar georganiseerd door de Antwerpse afdeling van de Unie van de Floristen van België; dit is de editie van 1973.







Affiche voor een Wonderlandtentoonstelling in februari 1937, met een voorsmaakje van de exotische planten en vogels die er te bewonderen waren.

DE STADSFEESTZAAL



Ook de affiche van de editie van 1951 van de Wonderlandtentoonstelling is een pareltje.

EEN ZAAL OM TE LEREN

TOT SLOT: EEN ZAAL MET EEN TOEKOMST

De commerciële herbestemming heeft aan de Stadsfeestzaal in 2007 een volledig nieuw leven gegeven: van een uitgebrande ruïne werd het een levendige en drukbezochte winkelas en verbindingsweg in het hart van de stad. Tegelijkertijd is het altijd de stille – of niet zo stille – droom geweest van de stad en haar inwoners om van de gerestaureerde Stadsfeestzaal opnieuw een plek te maken waar de Antwerpenaren feestelijke momenten kunnen beleven. Waar ze elkaar kunnen ontmoeten en herinneringen kunnen creëren. Hoe mooi zou het zijn om aan dit iconische gebouw niet alleen een nieuwe functie te geven als winkelbestemming, maar het ook zijn oorspronkelijk functie terug te schenken, als feestzaal van de stad?

Precies die ambitie vormt de basis voor de duurzame langetermijnvisie van de huidige eigenaar van de Stadsfeestzaal. Eind 2024 werd dat Ablon Retail Real Estate, een particuliere investeringsholding in Antwerpse handen. Door die lokale verankering heeft het bedrijf extra affiniteit met het historische gebouw, die maakt dat het de verwerving ervan als meer dan een passieve belegging beschouwt. Ablon gaat weliswaar verder op de weg die werd ingeslagen door de vorige eigenaar, maar legt een andere klemtoon. In plaats van puur als winkelbestemming, willen ze de iconische locatie ook als een ontmoetingsplek op de kaart zetten. Daar hoort een rebranding bij, die onder de verantwoordelijkheid valt van een Antwerps team, dat zich bezighoudt met architecturale aanpassingen, commercialisering, marketing en sociale media.

Een belangrijke aanpassing onder het eigenaarschap van Ablon is het herstel van de gevel en de vitrines naar het oorspronkelijke concept met roze graniet, een beslissing die door het departement Erfgoed met lof werd onthaald. Ook het uitzicht van de centrale zaal verandert. Die heeft vandaag geen puur commerciële invulling meer, reclame wordt er bijvoorbeeld ingeperkt, en de nadruk op het commerciële aspect wordt verplaatst naar ruimtes waar dit past, bijvoorbeeld op de kelderverdieping. Het is de bedoeling dat in de feestzaal, net zoals vroeger, binnenkort weer evenementen kunnen doorgaan. Zo wil men Sinterklaas weer in de Stadsfeestzaal ontvangen, kerst- en valentijnsfeesten hosten, of opnieuw een Chinese nieuwjaarsviering organiseren. Ook modeshows of filmpremières zouden tot de mogelijkheden kunnen behoren.